

HANDREIKING
**GEZINSHERENIGING,
HOE DAN?**

Gelderland-Zuid

Inleiding

Bij het begeleiden van gezinsherenigers kan het lastig zijn in te schatten wat een gezin doormaakt en hoe je hen het beste kunt ondersteunen. Deze handreiking is geschreven voor begeleiders van gezinsherenigers, of andere professionals die op welke manier dan ook in contact komen met gezinsherenigers, om tips en handvatten aan te reiken. Gezinshereniging heeft invloed op gezondheid, welzijn, onderwijs, werk en participatie van nieuwkomers. Een complicerende factor blijkt dat voor- en nareizigers zelf geen actieve vraag formuleren over dit onderwerp en niet gewend zijn met vreemden over problemen te spreken. Op beknopte wijze schetsen we wat er bij gezinsherenigers kan spelen en wat er nodig is in een gesprek. Wil je meer lezen over de achtergrond en impact van gezinshereniging? [Lees dan het verslag](#).

Uitdagingen bij gezinshereniging

POSITIEVE FACTOR

Na een onzekere tijd betekent gezinshereniging voor gevluchte gezinsleden vooral blijdschap en opluchting. Gezinshereniging is positief voor de gezondheid en het welzijn van nieuwkomers omdat het hebben van familie om je heen rust biedt en daarnaast een bron van steun is. Nieuwkomers hebben hun familie, gezin, huis, vrienden, werk en opleiding achtergelaten. Gezinshereniging biedt troost, herinneringen en vertrouwen. De steun die familieleden elkaar bieden is essentieel voor een goede gezondheid, welbevinden, en daarmee ook voor integratie.

Voor- en nareizigers kijken erg uit naar het moment van hereniging. Hun verwachting is dat alles wordt zoals het was voordat het gezin uit elkaar ging. Zij zien uit naar een nieuwe toekomst met nieuwe kansen. Helaas blijkt de realiteit vaak anders. Juist daarom is goede begeleiding essentieel.

STRESS

Gezinshereniging is voor het gezin een langdurig en vaak onbegrijpelijk juridisch proces. Dit proces roept bij voor- en nareizigers een gevoel van machteloosheid op. De onzekere financiële situatie door hoge

kosten van de hereniging zorgt in veel gevallen voor extra stress. Voor zowel voor- als nareizigers geldt dat scheiding, vlucht en traumatische ervaringen gevoelens van verdriet en onrust met zich mee brengen. De onzekere veiligheidssituatie van de nareizigers kan dat versterken. Dit blijkt negatieve psychologische effecten te hebben op zowel volwassenen als kinderen. In de praktijk blijkt dat niet al het verdriet en de problemen opgelost zijn na hereniging. Omdat er erg naar gezinshereniging wordt toegeleefd, is de tegenslag extra groot wanneer de verwachtingen niet uitkomen.

Daarnaast hebben gezinsleden die zich herenigen ieder een eigen vluchtverhaal met eigen soms heftige ervaringen. Uit onderzoek blijkt dat traumatische gebeurtenissen bij een of meerdere familieleden de stabiliteit van het gezin ernstig onder druk kunnen zetten. Het kan de dagelijkse routine, discipline en emotionele ondersteuning aantasten, wat invloed heeft op de relaties binnen een gezin.

OPVOEDEN IN TWEE CULTUREN

Nieuwkomers zijn in de meeste gevallen opgegroeid in een collectivistische cultuur (wij-cultuur) waarin meestal de extended families betrokken zijn bij de opvoeding en waarin het hooghouden van eer van de familie belangrijk is. Deze opvoedstijl is met name gericht op gehoorzaam, bescheiden en respectvol zijn naar anderen. De Nederlandse cultuur is een meer individualistische cultuur (ik-cultuur) waar

ouders veelal een opvoedstijl hanteren met veel ruimte voor overleg en eigen mening van de kinderen.

Nieuwkomers proberen vaak een balans te vinden tussen het behouden van de bekende cultuur en het integreren van elementen van de cultuur van het gastland. Dit proces doorloopt ieder individu op eigen tempo en eigen manier. Het verschil in tempo en houding ten opzichte van het veranderingsproces kan conflicten binnen het gezin opleveren, omdat ouders elkaar niet meer goed kunnen begrijpen.

Ook tussen ouders en kinderen kan dit spanningen opleveren in de thuissituatie. Omdat kinderen op school langdurig in contact komen met andere culturen, passen zij zich makkelijker aan. Dit kan onenigheid over ouderlijk handelen met zich mee brengen. Daarnaast bewegen jongeren zich over het algemeen sneller op social media en internet. Door deze invloeden passen zij zich sneller aan. Dit komt met name voor bij oudere kinderen met ouders die een wat autoritaire opvoedingsstijl hanteren. Daarnaast is het Nederlandse onderwijs er op gericht zelfstandigheid en autonomie van kinderen te versterken. Ouders kunnen moeite hebben de brug te slaan tussen de buitenwereld waar het kind ervaringen opdoet en de wereld thuis. Ze begrijpen hun kind niet meer goed en kunnen uit zorgen en machteloosheid boos en afstandelijk zijn.

ROLVERDELING

Soms zijn nieuwkomers gewend aan een traditionele rolverdeling, waarin de man kostwinner was en de vrouw het huishouden regelt. In Nederland worden zowel man als vrouw aangemoedigd een baan te zoeken en samen de verantwoordelijkheid en de zorg voor de kinderen te dragen. De rolverdeling thuis lijkt echter in veel gevallen nauwelijks te veranderen. De vrouw is het hier niet altijd mee eens. Daarnaast is de man als kostwinner de baas over het geld. In de meeste gevallen blijft dit in Nederland zo, ook als de vrouw een eigen inkomen heeft. Dit levert soms conflictsituaties op binnen een gezin.

Voor de man is het verliezen van zijn werk in land van herkomst een grote gebeurtenis. Hij is niet alleen zijn baan kwijt en zijn rol als kostwinner. Hij verliest ook de daarbij behorende status en gaat deelnemen in de verzorging van de kinderen. Ook voor vrouwen heeft dit invloed op hun positie. De ervaring leert dat er wereldwijd vrouwen zijn die hun natuurlijke rol vinden in het zijn van echtgenote en het krijgen en verzorgen van kinderen. Dit betekent dat het voor vrouwen vragen oproept over haar betekenis in het gezin als de rolverdeling in huis verandert. Dit zijn stappen die veel spanning kunnen oproepen.

ALLEENSTAANDE MINDERJARIGE VLUCHTELING

Wanneer een AMV'er in een Nederlandse opvang terecht komt, ligt de focus op het zelfstandig en zelf-

redzaam worden. Hij ontwent het leven met direct ouderlijk gezag. Wanneer ouders naar Nederland komen, zijn jongeren eerst heel blij en opgelucht. Het vluchten is dan pas echt gestopt. Na de eerste weken samen komt het regelmatig voor dat de AMV'er botst met de ouder. Voor een groot deel is dit normaal. Soms lukt het de jongere niet het gezag van de ouders te accepteren. Toch is hij verplicht om een bepaalde periode bij zijn ouders in één huis te wonen om de statusaanvraag van de nareiziger(s) niet in gevaar te brengen. Voor veel AMV'ers voelt dit als een inperking van hun vrijheid.

Daarnaast komt er een grote druk op de AMV'er te liggen omdat er een afhankelijkheidsrelatie ontstaat. Van de gezinsleden kent de AMV'er het best de weg in Nederland en spreekt het best de taal. Door deze scheve relatie vinden ouders het soms moeilijk hun kind aan te spreken op ongewenst gedrag door het gevoel van dankbaarheid, schuldgevoel of afhankelijkheid.

AFHANKELIJKHEID NAREIZIGER

Nareizigers krijgen minder informatie dan voorreizigers omdat ze een relatief korte periode in een AZC verblijven. Hierdoor, en omdat de voorreiziger de Nederlandse taal en cultuur al een beetje begrijpt, leunt de nareiziger in veel gevallen op de voorreiziger. Voor veel voorreizigers is het eindelijk kunnen helpen van hun familie een rol die ze graag op zich nemen. Dit is passend bij een collectivistische cultuur. Toch heeft dit ook een keerzijde. Het kan zorgen

voor extra druk op de schouders van de voorreiziger, die zelf nog bezig is met inburgeren. Daarnaast kan het zorgen voor een afhankelijkheidspositie van de nareiziger, met het risico op een geïsoleerde positie omdat de voorreiziger al een netwerk heeft opgebouwd. Er moet extra moeite gestoken worden om met name vrouwelijke nareizigers te begeleiden, zodat ook zij wennen aan de Nederlandse cultuur en praten over hun emoties, zorgen of moeilijkheden.

ECHTSCHIEDINGEN

Echtscheidingen komen relatief meer voor bij gezinsherenigers dan bij gezinnen van nieuwkomers die samen gevlucht zijn. Een van de redenen daarvoor is dat de periode van gescheiden leven met eigen ervaringen, vluchtverhaal en copingstrategie na hereniging spanning op kan leveren. Het hoge percentage echtscheidingen laat zien dat betere begeleiding bij gezinshereniging nodig is om hen te helpen met de spanningen om te gaan.

Waar gaat het gesprek over

GESPREK OVER HET PROCES

Tijdens de begeleiding van voorreizigers is er nadrukkelijke aandacht nodig voor de emoties die het langdurige proces kan oproepen. Leg uit dat het logisch is dat er stress en frustratie gevoeld wordt. Blijf benadrukken dat iedere aanvraag anders verloopt. Voorreizigers staan vaak onder grote druk van gezinsleden die in slechte omstandigheden lang moeten wachten op een beslissing, en niet begrijpen waarom het zo lang duurt.

VOORAF BESPREKEN VAN VERWACHTINGEN

Omdat het proces zo langdurig, onbegrijpelijk, en ingrijpend is, worden nieuwkomers er erg door in beslag genomen. Er is geen ruimte in hun hoofd om na te denken over eventuele verwachtingen of gevolgen van de hereniging. Zorg als hulpverlener dat het proces en de onzekerheden bespreekbaar zijn en sta open voor vragen mocht iemand al wel over de volgende stappen nadenken. Steun ook door iemand te motiveren taallessen te blijven volgen, of aan te moedigen niet al het geld te sturen naar familie in het land van herkomst. Zo help je iemand straks goed voorbereid te zijn als de familie komt.

Wanneer gezinshereniging is gehonoreerd, valt er een hoop stress van de schouders van de voorreiziger. Er volgt een korte periode voordat de nareizigers arriveren. Dit is het moment waarop de voorreiziger het meest ontvankelijk is de verwachtingen over de hereniging te bespreken. Stel daarbij concrete vragen die de voorreiziger aan het denken zet. Zorg dat in dit gesprek voorzichtig naar voren komt dat de gezinshereniging niet altijd bij ieder gezin soepel verloopt. Het doel van dit gesprek is vooral bewustwording creëren over de eventuele moeilijkheden, de gevolgen hiervan, en waar de voorreiziger hiervoor hulp kan vinden.

GESPREK NA HERENIGING

De eerste periode na hereniging leven de gezinsherenigers op een roze wolk. Het proces van aanpassing en het al dan niet problemen hierbij ondervinden, loopt bij ieder gezin en elk gezinslid anders. De paragraaf over de impact van gezinshereniging is van belang voor de inhoud van het gesprek. De volgende paragrafen gaan over hoe je het gesprek na gezinshereniging voert. Blijf je bewust van de invloed van gezinshereniging ook op lange termijn.

GESPREK BIJ AFWIJZING

Wanneer gezinshereniging is afgewezen heeft de voorreiziger behoefte aan andere begeleiding. Zie hiervoor het artikel van Pharos.

Wat is er nodig bij het gesprek

VERTROUWENSBAND

Voor nieuwkomers is het niet altijd vanzelfsprekend om problemen binnen het gezin met buitenstaanders te delen. Zij houden dat liever voor zichzelf, of delen het met bekenden. Soms heerst er angst voor de gevolgen van het openbaren van hun problemen. Onder nieuwkomers gaat het hardnekkige verhaal dat wanneer je over gezinsproblematiek spreekt, je kind wordt afgenomen of de informatie die je geeft wordt doorgespeeld naar de IND. Het is daarom belangrijk als hulpverlener te blijven noemen dat je geheimhoudingsplicht hebt en om te werken aan een vertrouwensband.

Allereerst door de tijd te nemen en een veilige sfeer te creëren; een relatie moet groeien. Nieuwkomers kennen de manier waarop zaken als zorg, onderwijs, financiën en werk in Nederland geregeld zijn nog niet zo goed. Leg daarom uit waarom je in gesprek wilt en wat je intenties zijn. Als je in gesprek gaat als professional, heb je meestal veel vragen. Probeer een gesprek aan te gaan waarin de antwoorden op een natuurlijke manier aan de orde komen, geen (zoveelste) verhoor. Geef jezelf de ruimte dat je wellicht in het eerste gesprek niet het antwoord krijgt op alle vragen. Onthoud deze vragen, en stel ze opnieuw op

een ander moment. Om een band op te bouwen helpt het ook om wat over jezelf te vertellen. Zoek naar raakvlakken zoals gedeelde ervaringen, interesses of humor.

PROFESSIONELE NABIJHEID

Bij professionele nabijheid is het belangrijk aan te voelen waar behoefte aan is. In gesprekken met nieuwkomers kan een grotere professionele nabijheid nodig zijn dan in gesprekken met Nederlandse cliënten. Nieuwkomers zijn niet bekend met de instanties van waaruit jij hulp verleent. Ze zien jou als persoon en niet als mogelijke vertegenwoordiger van een instantie en maken op die manier contact met jou. Bij nieuwkomers spelen vertrouwen en het persoonlijk contact een belangrijkere rol. Om deze nabijheid op te bouwen is het goed te vragen naar de hele familie, niet alleen de gesprekspartner(s), en om iets over je eigen familie te vertellen. Gebruik de gastvrijheid als die je wordt aangeboden door de nieuwkomer om samen wat te eten of drinken. Dit helpt vertrouwen op te bouwen. Risico's van deze nabijheid kunnen zijn dat nieuwkomers te afhankelijk van jou als hulpverlener worden, dat jij problemen mee naar huis neemt omdat je te betrokken bent, of dat je jezelf als redder van de nieuwkomer ziet.

LUISTEREND OOR EN BEGRIP

Een luisterend oor en oprechte belangstelling is essentieel in ieder gesprek. Nodig de nieuwkomers uit zoveel mogelijk te vertellen over hoe het gaat.

Door hen te laten praten komt vanzelf naar voren wat voor hen een belangrijk gespreksonderwerp is. Vraag door ter aanmoediging. Toon begrip voor de emoties die wellicht tijdens het gesprek naar voren komen.

Heb oog voor alle leden die bij het gezin betrokken zijn. Probeer iedereen aan het woord te laten en voor iedereen aandacht te hebben. Bekijk hoe de onderlinge dynamiek is en hoe zij op elkaar reageren. Dit is waardevolle informatie om in te schatten hoe het thuis zal gaan. Ga op zoek naar het gezinslid, al dan niet aanwezig in Nederland, die een doorslaggevende stem heeft in een beslissing. Al lijkt het onderwerp waar de beslissing over genomen wordt nog zo klein.

NORMALISEREN VAN PROBLEMEN

Bij de voorbereiding van gezinsherenigers op eventuele moeilijkheden, is het belangrijk problemen te normaliseren en er laagdrempelig en concreet over te spreken. Het moet voor gezinsherenigers duidelijk zijn dat deze moeilijkheden een natuurlijk gevolg zijn van alle stress rond de vlucht, het gescheiden leven in een onzekere situatie, en het wennen aan het weer samen zijn in een vreemd land.

Probeer door concrete vragen te stellen de nieuwkomer te laten nadenken over bepaalde zaken waar hij misschien niet zelf aan denkt, bijvoorbeeld hoe het opvoeden in een andere cultuur zal gaan of hoe het is nu je samen met je ouders woont. Door er vragen over te stellen zet je iemand aan het denken.

Daarnaast zorgt het ervoor dat de schaamte minder is en de drempel lager om hulp in te schakelen als dat nodig is. Het belangrijkste is dat iemand weet dat hij niet de enige is die deze moeilijkheden tegenkomt, en dat het normaal is om hier hulp voor in te schakelen.

CULTURELE SENSITIVITEIT/ MENS SENSITIVITEIT

Voor een gesprek waarbij je echt contact maakt, ben je je bewust van de overeenkomsten en verschillen in cultuur. Toon interesse in het verhaal van de nieuwkomer met zijn geschiedenis en afkomst. Oordeel niet over wat je hoort of opmerkt in een gesprek. Sluit aan bij de man-vrouw rolpatronen van het gezin. De man vertegenwoordigt in veel andere culturen het gezin naar buiten toe. Erken de man in deze positie door hem bijvoorbeeld als eerste aan te spreken. Richt het woord tot kinderen (ook oudere kinderen) in eerste instantie via de ouder(s). Durf te vragen hoe iets gaat in de cultuur van je gesprekspartner. Zo is het belangrijk te realiseren dat slecht nieuws communiceren in bepaalde culturen anders gaat dan in Nederland. Bijvoorbeeld: Eritrese voorreizigers willen hun familie beschermen. Bij hen is het gebruikelijk om slecht nieuws via familie te communiceren, in plaats van rechtstreeks. Vraag hoe je gesprekspartner gewend is slecht nieuws over te brengen en biedt aan mee te denken over hoe hij dit kan doen.

In bepaalde culturen speelt 'magisch denken' een rol. Bij het bespreken van gezinshereniging vooraf, is het goed je hier bewust van te zijn. In bepaalde culturen wordt gedacht dat je een vloek over jezelf afroept als je voorbereidingen treft voor iets wat nog in de toekomst ligt te gebeuren. Bijvoorbeeld het kiezen van een babynaam of nadenken over hoe het gaat wanneer het gezin op Schiphol aankomt. Hou hier rekening mee in een gesprek.

INZETTEN TOLK OF SLEUTELPERSONEN

Wanneer het in het gesprek lastig is om elkaar te begrijpen of goed contact te maken, kan het helpen om een tolk of sleutelpersoon in te zetten. Voor een nieuwkomer is het vaak makkelijker om open te praten in zijn eigen taal dan in een taal die hij nog niet zo goed beheerst. Een tolk kan dan uitkomst bieden. Wanneer je in gesprek bent met de tolk, zorg dan dat je nooit herleidbare informatie geeft aan de tolk. Op die manier blijft je gesprekspartner anoniem, wat een groter gevoel van veiligheid geeft.

Soms is het praten over moeilijke onderwerpen fijner met iemand uit zijn vertrouwde cultuur, daarvoor kan een sleutelpersoon gebruikt worden. De sleutelpersoon kan helpen met een culturele vertaalslag. Deze begrijpt sneller en makkelijker wat er speelt en weet hoe hier op een cultuursensitieve manier over gesproken kan worden. Bedenk dat sleutelpersonen over het algemeen vrijwilligers zijn en of de moeilijkheden waarvoor je een sleutelpersoon inzet, passend

zijn bij een vrijwilliger.

Overweeg de mogelijkheid van een cultuursensitieve expert bij complexere situaties. Zij zijn over het algemeen professionals die bij een gesprek bemiddelen wanneer er vermoed wordt dat culturele aspecten een rol spelen.

Waar vindt het gesprek plaats

De begeleidende gesprekken met gezinsherenigers kunnen in verschillende settingen plaatsvinden.

Bijvoorbeeld tijdens de intake van de jeugdgezondheidszorg, een huisartsen consult, een gesprek met iemand van de gemeente, op het consultatiebureau, bij een tafelgesprek van het sociale wijkteam, schuldhulpverlener, een leerkracht, de voogd of woonbegeleider van de AMVer etc. Dat wil zeggen dat het gesprek waarin gezinshereniging besproken wordt in elke setting kan plaatsvinden. Idealiter is elke hulpverlener of begeleider alert op gezinshereniging, en zich bewust van het belang om het bespreekbaar te maken.

Onderzoek als hulpverlener de mogelijkheid tot het voeren van het gesprek in de vertrouwde thuissituatie van de nieuwkomer. Wanneer je een gezin voor een langere periode begeleidt kan het waardevol zijn om op huisbezoek te gaan. Hier kun je de dynamiek van het gezin in hun vertrouwde omgeving ervaren.